

Er institusjonsdiakonien fortsatt bærer av en kjærlighetskultur?

DEL 2

Synliggjøring av kjærligheten

Når vi skal vurdere om institusjonsdiakonien fremdeles er bærer av en kjærlighetskultur, finner vi at omfanget av tilstedeværelse av ansvar, respekt, forståelse og omsorg er et relativt mål på kjærlighet.

Diakonien må framtre som et uromoment som overrasker, være en motkultur. Motkulturen er et uromoment som peker på noe annet, virker som en bremsekloss mot det generelle, verdiavflatende drag i samfunnet.

ANNE DJUPVIK

Vi fortsetter her med andre del av Anne Djupviks hovedoppgave, skrevet da hun var student ved Norsk Diakonihøyskole, skoleåret 91/92. I forrige nummer av Diakonos gjenga vi hovedpunktene fra oppgavens kapittel 3 hvor Anne diskuterte hva en diakonal institusjon er og hvordan den synliggjøres. I dette nummeret vil vi gjengi kapittel 4 som går under overskriften: Synliggjøring av kjærligheten. Vi vil også ta med Annes egen oppsummering og konklusjon.

Vi gjør oppmerksom på at oppgaven som helhet er å finne på Norsk Diakonihøyskole i Oslo.

Nestekjærlighet vil si å stå til disposisjon for et hjelp-trengende menneske. Hva det konkret innebærer, avhenger av hva nesten trenger i den aktuelle

situasjon. Kjærlighetens uttrykk er avhengig av behovet. Men uavhengig av behovet kan kjærligheten synliggjøres gjennom evne og vilje til ansvar, respekt, forståelse og omsorg. Disse er gjensidig avhengig av hverandre. På den annen side er kjærligheten av en slik kvalitet at den vanskelig kan måles. Når vi skal vurdere om institusjonsdiakonien fremdeles er bærer av en kjærlighetskultur, finner vi at omfanget av tilstedeværelse av ansvar, respekt, forståelse og omsorg er et relativt mål på kjærlighet.

Ansvar

Eksistensialfilosofenes definisjon på å være menneske, er knyttet til evnen til å ta ansvar. Som kristne står vi først og fremst overfor Gud, også gjennom «det verdslige regiment».

En fullt gyldig bestemmelse av ansvarsbegrepet er vanskelig å framstille, men ordet får mening når det knyttes til handlinger eller handlemåter som er gitt ved normer eller fastsatt ved regler som skal etterleves. Likeledes er

ansvarsbegrepet nøye knyttet til plikt og pliktfølelse, men også til lovgivningen hvor det i stor utstrekning er fastsatt regler for borgeres rettigheter og plikter i samfunnet. Dessuten setter forskjellige faggrupper regler for hvilken profesjonell atferd fagets utøvere bør vise. Lovgivningen avklarer det formelle ansvaret gjennom utdanning, ansettelsesforhold og funksjonsbeskrivelser.

«Ved en persons ansvar kan der således være tale om f.eks. et juridisk ansvar, et profesjonelt ansvar, et tjeneste- eller ansettelsesansvar, men også om etisk og moralsk ansvar.»

Oppfatningen av ansvarlighet er muligens enda vanskeligere å bestemme fordi den er nært knyttet til den enkeltes personlighet. Begrepet er heller ikke statisk eller uforanderlig fordi:

«Det prægnes af den tidsalder eller kultur, man lever i, med de normer, holdninger og verdibegreper, der er de gældende, og af de ydre livsbetingelser, der findes. — — — Det er en videre

individuell, hvor motiveret man er for at handle i overensstemmelse med sin egen anerkendelse af, hvad ansvarlighed er – —»

Kjærligheten kommer til syne ved ansvarlig arbeid for et annet menneskes beste. Dette viser seg ved å utføre godt faglig arbeid, ved akseptasjon og toleranse. En pasient/klient er bedre hjulpet av en medarbeider som har en profesjonell holdning til sitt fag enn av en som fusker.

Berglid og Petterson definerer profesjonell holdning slik:

«Stadig streven i yrkesutøvelsen å styres av det – på kort og lang sikt – som gagnar den hjelpsøkende, ikke av egne behov, følelser og impulser.» (Ulla Holm: Empati, 1987)

Også slik kan det sies at kjærligheten søker ikke sitt eget!

I en behandlingssituasjon undrer man seg jo ikke over om man skal hjelpe, men hvordan. Inkludert i dette ligger at man skal frata den hjelptrengende minst mulig ansvar, men man skal ta ansvar når det er nødvendig, for ansvarligheten er en ufravikelig del av menneskeverdet. Å ta ansvar styrker også tilhørigheten og lojaliteten til arbeidsselleskapet og institusjonen.

Siden hjelperes arbeid i høy grad griper inn i andre menneskers liv, er det meget viktig at forholdet mellom den hjelptrengende og hjelperen ikke medfører en «profesjonalisme» som kommer i strid med nestekjærligheten. Derfor bør enhver hjelper være på vakt overfor en tingliggjøring av den hjelpsøkende og være bevisst på å møte ham som et «DU». «Alt virkelig liv er et møte,» og «Kärlek är et jags ansvar för et du.»

Respekt

Respekt er en grunnleggende byggestein i alt omsorgsarbeid, og den hjelpsøkende kommer i

møte med så få fordommer som hjelperens modenhet tillater. Respekten er en kvalitet som kun kan utvikles under frihet, og det har den felles med kjærligheten. Respektfull behandling sidestiller den hjelpsøkende som likeverdig med hjelperen.

Likeverdet bidrar til at mennesker kan se hverandre som høyst ulike personer, som aksepterer hverandre for hvem og hva de er, for det dreier seg om likeverd mellom ulikheter. Likeverdet kan også vise at hjelper og hjelptrengende kan gjenkjenne hverandre som lidende mennesker med samme vansker og muligheter og bidra til å øke bevisstheten om at et «rollebyt-

te» kan være nærliggende. Pastor h. Steffensen beskriver respekt som følger:

«Respekten består i dette: Patienten må ikke på grund af sin tro eller livsanskuelse diskrimineres, behandles nedlatende, end sige fornærmende undren over, at nogen kan mene eller tro sådan noget. — — Det er muligt, at man ikke kan acceptere eller dele patientens synspunkter, men man kan respektere dem som hans eller hendes og acceptere mennesket, der har dem.»

Inkludert i dette ligger også respekten for den hjelpsøkendes integritet og selvstendighet. Det

medfører at man i diakonale institusjoner må være bevisst på hvem som bestemmer; klienten eller personalet. Bestemmelsen kan også gjelde valg av verdier. Men respekten gjelder ikke bare den annen. Like viktig er det at hjelperen har en sunn porsjon selvrespekt, for selvrespekten fører til respekt for andre. Det

er «farlig» å være hjelper! Om respekt sier Fromm blant annet dette:

«Respekt betyr – – – at man har evne til å se den annen slik han er og ha for øye hans innerste personlighet. Respekt innebærer at man er villig til å la den annen vokse og utfolde seg som den han er, – – –. Respekt utelukker med andre ord enhver utbytting.

Kjærligheten gjør ikke noe usømmelig, gleder seg ikke over urett!

Forståelse

Riksmålsordboken har to forklaringer til ordet:

- 1.) det å forstå, oppfatte
- 2.) samfølelse, sympati

Begge er aktuelle for vårt formål. Å forstå i betydning innsikt er en forutsetning for å utføre godt faglig arbeid. All omsorg ville være svaksynt eller blind

uten innsikt. Grunnleggende for forståelsen er kunnskap. Der er også en sammenheng mellom

forståelse og ansvarlighet idet ansvarligheten søker sannheten, situasjonens innerste, og handler utfra innsikt og forståelse. Men forståelse har også med sympati og samfølelse å gjøre.

En forutsetning for forståelse er at man oppnår medmenneskelig kontakt, som igjen er en forutsetning for kommunikasjon. Sympati har en positiv klang, som betyr å lide med, men sympatien kan også bryte med ektheten og gi et negativt utslag. Under visse menneskelige forhold ønskes ikke sympati.

Empati er betegnelsen for evnen til å føle med og leve seg inn i et annet menneskes hele situasjon med dets problemer, behov og følelser. Empatien er seg sitt utgangspunkt bevisst idet den tar vare på distansen, men går til et annet menneske for å være nær, lytte aktivt og forstå. Med andre ord er empatien også den beskyttelse hjelperen bruker for å være nær den hjelpsøkende uten å la seg oppsluke og derved bli ute av stand til å hjelpe noen. Fromm hevder at:

«– – – den forståelse som kjennetegner kjærligheten er ikke overfladisk, men trenger inn til den annens innerste vesen,» og videre: «det eneste som fører til full innsikt er aktiv kjærlighet.»

Omsorg

Om omsorg sier riksmålsordboken: omsorg; dra omsorg for noe, sørge for noe, bære, nære omsorg for en, omfatte med kjærlig oppmerksomhet, gjøre noe av omsorg for noen.

Å være i behov av behandling, hjelp og omsorg er ofte bevisst på at man er svak og hjelpeløs. Selvfølelse og -aktelse er en forutsetning for menneskelige verdiopplevelser, og omsorgen må ikke være av en slik karakter at selvfølelse og verdiopplevelser reduseres.

Omsorg er betydningsfullt, og

betyr alltid omsorg for noe eller noen. Omsorgen er en type intensjonalitet som ønsker godt for noen. Å vise omsorg er veien fra likegyldighet til engasjement og er nært knyttet til kjærlighet og vilje.

Hvordan vise omsorg?

«Det ser ut som du har det vanskelig, – stemmer det?» Jeg har sett noe, gitt uttrykk for det og stilt min omsorg til disposisjon. Slik er den frimodige omsorgen aktiv, åpen og klar, men når signalet på det jeg har sett er gitt, er det også viktig å respektere grenser, ikke være påtrengende. I et av sine dikt sier Oskar Stein Bjørlykke:

«Det inste er å vera til disposisjon når det trengst. Eg merka det djupt den dagen det var så fortvila. Du berre kom og sa: her er eg.»

Omsorgen bærer også trøsten i seg: være sammen med, dele og være nær. En folkelig definisjon av trøst kan være denne: Jeg vet at du vet hvordan jeg har det. Med andre ord er trøsten motsetningen til bagatellisering, sikter inn mot fortvilelsen og bringer med seg mulighet til frihet. Omsorg bidrar til å være en skapende faktor i et menneskes håp.

«Omsorg er en tilstand hvor noe er av betydning; omsorg er det motsatte av apati.»

I alt omsorgsarbeid er det viktig at man vedkjenner seg sin egen begrensning. Den hjelpsøkende kommer ikke fra et vakuum, men med sine erfaringer og forutsetninger som i gitte situasjoner kan være rikere enn hjelperens.

Holdninger og omsorg følges som sol og skygge. Holdninger er ikke en bestemt måte å gjøre tingene på, men å utføre det som er nødvendig slik at omsorgen blir et nettverk av terapeutisk verdi.

Den åndelige omsorgen har ikke bare et religiøst aspekt, men omfatter omsorgen for menneskets eksistensielle spørsmål og for dets livssyn.

Likeledes er estetikken en del av omsorgen, og kan komme til uttrykk gjennom f.eks. en rein skjorte, høflig tiltale eller stille lukking av dørene. Et unødig støynivå kan forringe omsorgskvaliteten.

Personalomsorg

Omsorg består også i å vise en person interesse og varme. Det krever oppmerksomhet. Gud er oppmerksom på den enkelte, og sier i sitt ord: «Jeg har kalt deg ved navn, du er min».

«Det er oppmerksomheten som fyller omsorgen med innhold. Det er din oppmerksomhet, din opptatthet av et annet menneske som kan gjøre dine handlinger til noe mer enn ytre handlinger. Oppmerksomhet betyr nærvær. Og nærvær blir til omsorg.»

I diakonale institusjoner har man talt om og vist omsorg, men det er først i de senere år man i særlig grad er blitt bevisst på at omsorgen også gjelder medarbeidere. Dette kan skyldes to forhold, nemlig

1) Personalet er i institusjonen for pasientens/klientens skyld.

2) Personalet har nok med å fylle den daglige omsorgen for pasientene.

I den grad dette er bevisstgjort og begrunnet utfra de to ovenfornevnte punkter, hevder vi at det skyldes spørsmålet om hvor mange man orker å ha plass for i omsorgen. Ingen kan ta imot

for mange, for ofte, og det kristne ideal om å vise omsorg for alle, har tildels vært oppfattet som irrelevant i medarbeider-sammenheng.

Men å være leder i en diakonal institusjon betyr blant annet å være seg institusjonens verdigrunnlag bevisst og få medarbeiderne til å dra i felles retning, og det innebærer større grad av inspirasjon og stimuli enn av kontroll.

Vi finner at følgende punkter er relevante grunner for å yte omsorg til medarbeidere:

1) En kristen forpliktelse på nesten og hans behov.

2) En allmennmenneskelig begrunnelse.

3) En miljømessig begrunnelse, jfr. Arbeidsmiljøloven § 12 som omhandler de psykososiale forhold i arbeidsmiljøet.

4) For pasientenes/klientenes skyld skal personalet ha omsorg for hverandre og fører til økt trivsel og overskudd.

Hvordan og i hvilket omfang omsorgen skal vises i et medarbeiderskap, mener vi kan skisseres utfra følgende punkter:

1) Omsorgen skal være begrenset slik at den ikke gjør medarbeideren til pasient/klient. Store problemer bør løses andre steder enn på jobben.

2) Ved så mye oppmerksomhet at man kan holde ut en vanskelig dag, få litt mer håp og mot til å gå videre.

3) Ved å rydde konflikter av veien, ordne opp i misforståelser, ta hverandre på alvor.

4) Omsorg er å være rettferdig, skvær og redelig.

Felleskap og omsorg er to sider av samme sak, og det er viktig at dette synliggjøres ved medarbeiderskap i diakonale institusjoner.

«Reell kjærlighet innebærer ærlighet og vilje til å korrigere utviklingen og få den inn i et

annet spor om det skulle være nødvendig.»

Oppsummering

Kjærlighet og omsorg

Er institusjonsdiakonien fremdeles bærer av en kjærlighetskultur? Vi har forsøkt å måle tilværelsen av kjærlighet ved ansvar, respekt, forståelse og omsorg. Disse er i seg selv relative, men er like fullt «kjærlighetsaktiviteter» som ikke kommer av seg selv. Kjærligheten er heller ikke noe man overveldes av. Fromm sier at kjærligheten er aktiv omsorg, og hvor denne aktive omsorg savnes, savnes også kjærlighet. Og vi vil tilføye: Uten kjærlighet dør omsorgen!

Kjærlighet og arbeid

Kjærligheten er også knyttet til arbeid. Måten institusjonen utfører sin oppgave på, er også et mål på kjærlighet.

«To love life through labor is to be intimate with life's inmost secret.»

I diakonal institusjon skal alle ha et siktepunkt for sitt arbeid, nemlig å gi pasienten/klienten/studenten den hjelp de trenger. Her er det viktig å stå sammen i et kjærlighetens teamwork på tvers av alle yrkesgrupper, spesialiteter og interessenettninger slik at helheten hos den hjelpetrengende og/eller student blir ivaretatt.

«Kjærlighedens vesen er at arbejde for noget og få noget til at vokse. Man elsker det man arbejder for, man arbejder for det man elsker.»

Tjenesteforankring

Derne st kommer det an på hvor den diakonale tjeneste er forankret; i et kall eller et kallsarbeid, i en stillingsbeskrivelse, i en institusjon eller i Skriftens syn på diakoni. Er den forankret i Skriften, vil ikke diakonal holdning og handling være totalt avhengig av hvilken stilling man fyller. Holdninger følger nemlig diakoner/-isser /diakoniarbeidere såvel som andre mennesker, uansett hvilket arbeid som skal utføres.

Kallsholdning og tjenestekultur

Ved at personlige kallsholdninger er blitt svekket, har institusjonsdiakonien tapt noe av sin tjenestekultur. To eller flere subkulturer har i noen grad kommet i motsetning og er blitt evaluerte i forhold til hverandre. Den gamle tjenestekulturen var langt på vei et «grasrot-arbeid». I dag er arbeidet strukturert ved stillingsbeskrivelser og arbeidstidsbestemmelser, og diakoniarbeideren skal administrere og organisere.

Tjenestens form og struktur

Institusjonene må ta på alvor at tjenestens form og struktur har forandret seg og arbeide for at en ny tjenestekultur får vokse fram. I den bør det være rom for at kall og arbeid og likeverdige, og syn for at Herren gir forskjellige kall og oppgaver. I noen grad har nok dette skjedd, men det er behov for sterkere bevisstgjøring.

Kjærligheten; en helhetsholdning

Som tidligere nevnt er kjærligheten en helhetsholdning, ja, en kultur som bringer med seg normer, verdier, menneskesyn, etikk og moral. Disse er forankret i Skriftens syn på mennesket i forhold til Gud og nesten. Men

kjærlighetshandlinger krever disiplin, konsentrasjon og tålmodighet. Dessuten taler kjærligheten et språk som bygger bro mellom fag og tro.

Diakoni som brobygger og motkultur

Diakonien må bygge bro mellom kirken og folket. I den brobyggingen er omsorg viktig. Diakonien må framtre som et uromoment som overrasker, være en motkultur. Motkulturen er et uromoment som peker på noe annet, virker som en bremsekloss mot det generelle, verdiavlatende drag i samfunnet. Her har diakonien generelt – og institusjonsdiakonien spesielt – en unik mulighet til å vise menneskene hva anvendt teologi er.

Institusjonsdiakonien trenger vigslede arbeidere

Skal institusjonsdiakonien opprettholde og/eller få vilkår som legitimerer dens egenart, trengs flere vigslede arbeidere i institusjonene. Det innebærer at **kirken må vedkjenne seg institusjonsdiakonien** slik at den også gis muligheter til å virke utfra sine intensjoner. Dersom kirken ser at institusjonsdiakonien er en del av hennes ansvar, ville hun da ta bedre vare på den tjenesten institusjonsdiakonien utfører? Den har også utført/utfører en tjeneste ved å utdanne diakoniarbeidere for menighetene.

Tro virksom i kjærlighet

Troen må være virksom i kjærlighet, – og kjærligheten gir menneskene det de har krav på, også

på skapelsens plan. Derved forenes Guds rettferdighet og kjærlighet i diakoni.

Kjærligheten kan sammenlignes med alef, den første bokstav i det hebraiske alfabet. Den har ingen selvstendig lyd, men artikuleres utfra de omkringstående elementer. På samme måte tar kjærligheten form av de foreliggende behov.

Konklusjon

Sammenfattende kan det sies at institusjonene har bevart sin kjærlighetskultur, men at kulturens uttrykk har endret seg. Noen vil hilse endringen velkommen, andre kjenner ikke kjærlighetskulturen igjen. Likevel tror vi at endringen har tjent menneskene. Skal kjærlighetskulturen fortsatt bevares, må institusjonsdiakonien i større grad bevisstgjøre sine verdier blant medarbeiderne, og diakoniarbeiderne må kjenne diakoniens utspring.

Diakoniens utspring

Diakonien har sitt utspring i Faderens evige kjærlighet. Av den lever diakoniarbeideren i samfunn med Herren. I menighetens fellesskap gir han/hun gjennom lovsang og tilbedelse Herren gjensvaret på Hans kjærlighet og deler kjærligheten med menneskene i hverdagens gudstjeneste, diakonien. Det er Gud og hans skapning det dreier seg om!

Kjærligheten blir stående

Dahl sier at kjærlighetens siste avgjørende mål er Guds ære. Håpet bærer Kristustroen i seg, men håpet opphører når Gud blir alt i alle. Da består bare kjærligheten, for den er Guds vesen.

«Så blir de stående, disse tre: Tro, håp og kjærlighet. Men størst blant dem er kjærligheten.»